

ТОПОНІМИ ВАРВИ

Назва населеного пункту

Старожили вважають, що топонім «**Варва**», напевне, походить від назви фортеці Варин (XI-XIII ст.) чи від назви річки Варвиця (корінь вар означає кипляча вода чи швидкоплинна) або від міфічної дівчини Варвари, яка начебто жила на території стародавнього поселення.

Кутки (старі назви вулиць, частин населеного пункту)

Назва частин території Варви часто говорить сама про себе.

Прекопівка і Вал – територія, що прилягає до сучасного кінотеатру. Колись це було місце дитинця або центру стародавнього поселення. Воно перекопувалося глибоким ровом і обносилося валом. **Замок** – центр стародавнього поселення Варин. **Пристань** – місце спуску від нинішнього навчально-виробничого комбінату до заплавів річки Удай. У давнину Удай був повноводнішим і, напевне, саме там причалювали судна. **Зарічка** – територія за річкою Варвиця, від якої нині залишилося лише русло. А от переконливого пояснення назви **Росумаківка** немає. Можливо, там жили люди з прізвищем Росумаки. Тим більше, що такі прізвища у Варві досить поширені.

Про назву мікрорайону Руда перший краєзнавець Варви, вчитель історії І.В.Палій віднайшов інформацію, яка стосувалася XIX ст. Тоді хутір Руда, що розміщувався неподалік Варви, належав князю Якову Орбеліані й налічував 36 дворів із 219 особами. Назва хутора, напевне, походить від назви річки Рудка. Проте достовірніше вважати, що річку назвали мешканці найближчого поселення – Руда.

В іншого колишнього хутора, а нині кутка Варви, є дві назви – **Федоренків** від імені людини та **Мантянський**. Друга назва походить від прізвища поміщика Монтанського, який у середині XIX ст. володів зазначеною територією.

Підгора – територія, розміщена біля підніжжя гори, а правильніше сказати, горба Холодниця. Якщо рухатися вулицями Пилипенка та Коцюбинського, то обов'язково потрапиш у **Кут** – околицю Варви, яка нагадує чотирикутник і впирається в рукав річки Удай та підніжжя гори Холодниця.

Сага – назва території, що розміщувалася з боку від Варви, біля другого Спуску, тобто одного з рукавів Удаю, через який спускалася вода під час паводка. Старожили розповідали, що колись там стояло кілька хат, мешканці яких носили прізвисько Сагуни. Проте жити далеко від людей було важко, і Сагуни зважилися на переїзд, розмістившись на незаселеному місці (нинішня територія Варви між автостанцією та лікарнею). Так у Варві з'явилася ще одна Сага.

Раївівка або **Раківка** – місцевість упродовж вулиці Івана Кондратця. Говорять, що назва походить від слова рак. Неподалік зазначеної місцевості протікає річечка Варвиця, в якій колись, кажуть, водилися раки.

Місцевість, що нижче від бібліотеки, називається **Солевари**. Можливо, хтось колись продавав чи варив (випарював) сіль або привозив сюди на продаж, а можливо, вода мала солоний присмак.

Щодо так званого **Бриликового хутора**, то сучасна вулиця Ломоносова почала забудовуватися приблизно в 50-60-х роках. Серед тодішніх новоселів було декілька

керівників селища, й гострі на слівце варвинці хутенько прозвали те місце, де оселилися вони, Бриликовим хутором, бо тодішні керівники носили здебільшого капелюхи.

Мікрорайон **Нафтовик** названий на честь працівників нафтогазопереробної промисловості, яка в 70-90-і роки активно розвивалася в райцентрі, а мікрорайон із назвою **Сад** походить від колишнього розкішного колгоспного саду, який ріс на місці нинішньої індивідуальної забудови. **Підгора** – місцевість, розміщена біля підніжжя гори Холодниця, тобто під горою.

Поле чудес або офіційно **Аеродромний** – один із найновіших мікрорайонів з індивідуальною забудовою. Коли понад десяток років тому розпочався процес його освоєння, то через дорогу Гнідинцівський газопереробний завод уже звів для своїх працівників житловий масив, який народ охрестив **Царське село**, бо споруджувалося воно централізовано і з розмахом. А навпроти нього пересічні варвинці розпочали власну забудову – хто як міг, так і будував. Тож народ влучно назвав «**Поле чудес**».

Урочища

Назву урочища **Периуха** важко пояснити. А от урочище Березняк дістало назву, мабуть, від значної кількості берез, що нині прикрашають лісок. З'явилися обидва урочища на мапі Варвинщини на початку ХХ століття, під час запровадження Столипінської аграрної реформи. Коли перехожий рухатиметься вниз вулицею Горького, обов'язково потрапить до **Галетини**, а далі – в **Басківщину**. Неподальк від гори Холодниця розміщені урочища **Левківщина** та **Канівщина**, походження яких невідоме. Там завжди росли соковиті трави, й господарі випасали худобу. Зелені луки з розкішними травами дали назву місцевості **Лука**, що прилягає до **Підгори**.

На Зарічці, біля колишньої інкубаторної станції, розкинулася так звана **Марківщина**, яка, за словами старожилів, належала пану Марковському. А поряд із Варвою, на острівці, що омивається водами річки Удай, місцевість, яку всі так і називають – **Острів**. Далі розташовується урочище **Сага**, походження якого описувалося вище.

Яри

Так званий **Сухий яр** – низинна місцевість, що тягнеться в напрямку від села Світличне до Варви, на дні якої відсутні джерела. Колись річка Варвиця протікала через Сухий яр.

Гори, горби

Замкова гора – центр стародавнього укріплення Варин, розміщена в історичному центрі Варви, над Приудайськими заплавами, поряд із нинішнім міжшкільним навчально-виробничим комбінатом.

Димидкова гора – пагорб перед Замковою горою, бере початок на узвозі при їзді в центр Варви. Походження назви невідоме.

Гора Холодниця – найвище місце в райцентрі. Ймовірно, назва походить від того, що пагорб завжди обвівався вітрами, а тому там постійно було прохолодно.

Могили

Якщо йти від аптеки вниз вулицею Коцюбинського, то перший вигін ліворуч називається **Могилки**. Старожил Г.Т.Василенко згадувала про те, що в роки її молодості в ході будівництва житла мешканці знаходили тут залишки кладовища, можливо, козацького. За словами мешканця Варви І.Л.Бурляя, серед інших знахідок зустрівся там і козацький пасок, який свідчив про старе козацьке поховання.

Шведські могили – місце на горі Холодниця, яке на початку ХХ ст. обстежували співробітники Полтавської вищої архівної комісії і які залишили 1909 року відповідний запис у звіті Полтавської вищої архівної комісії (вип.6, ч.1, с. 80): «На бугре

Холодниці...находиться 18 невеличких могил около 30 аршин в окружности... и представляют одно кладбище».

Річки

Найбільша річка, яка протікає Варвинщиною, – **Удай**, права притока Сули. Довжина її – 327 км, глибина від 0,5-2 до 5-6 м, нахил – 0,2 м на 1 км, швидкість течії 0,1-0,3 м за секунду. Удай бере початок біля с.Рожнівка Ічнянського району. Раніше річку живили невеличкі річечки: Варвиця, Озерянка, Журавка, Глинна (Срібнянщина) та Многа (Полтавщина), але нині вони пересохли. Удай збирає води з навколишніх територій площею 7030 кв км.

Назву річки лінгвіст та історик В.С.Голобородько пояснює так: «Гідронім Удай походить від імені язичницької богині Ут, покровительки вогню та домашнього прихистку. Адже відомо, що вік Журавської стоянки – 10 тисяч років. Отож Приудайя було заселено первісними людьми, які поклонялися силам природи. Напевне, колись стояла первісна людина на березі повноводної річки й благала богиню Ут дати їй тепло, прихисток, багатий урожай, прохаючи: «Ут, дай!..». А літера «т», мабуть, із часом загубилася, що часто траплялося».

Урочище Рим

Урочище, яке носить назву італійської столиці, відоме всім мисливцям Варвинщини. Воно розміщене на стику брагинцівських і мармизівських земель. 1095 року переяславський князь Володимир Мономах розгромив половців (кипчаків) біля поселення Рим. Бої точилися близько року. В цей час до Мономаха з'явилися двоє половецьких ханів – Ітлар і Кижак, аби попросити миру, проте їхні умови було відхилено, а дружину – розгромлено.

Напевне, про масштаби тривалих боїв можуть говорити мовчазні свідки далеких подій – рукотворні укріплення і безліч могил на озерянських, мармизівських, брагинцівських та лебединських землях. Колись тут існувало невеличке поселення Рим, яке 1938-го року було ліквідовано як неперспективне.

Земляк-краєзнавець В.С.Голобородько вважає, що наші далекі пращури були вправними воїнами й наймалися на військову службу до багатьох держав. Таким чином вони служили й у римлян. А останні в третьому столітті н.е. воювали в Криму зі скіфами. Так, під час археологічних розкопок Боспорського царства (Керч) знайдено дві надмогильні плити воїнів-слов'ян, ім'я одного – Максим. Ці знахідки, безперечно, доводять факт перебування слов'ян на службі в римлян. У кінці третього століття, коли скіфи припинили своє існування, римляни почали виводити війська з Криму. Логічно припустити, що деякі воїни-слов'яни, повернувшись до рідного дому, в пам'ять про свої військові походи назвали місцевість, на якій оселилися, Римом, адже аналогічно після війни 1812 року в Сибірі з'явилося поселення Париж*.

---

* Автор дякує за допомогу у написанні цієї статті краєзнавцю Г.О.Моренцю.